

УДК 332.2

ЗАХИСТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ВІД ЕРОЗІЇ ҐРУНТІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

*Н. Стойко, к. е. н., Н. Кришеник, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. В Україні загальна площа сільськогосподарських угідь, які зазнають впливу водної ерозії, становить 13,4 млн га, у тому числі 10,6 млн га орних земель (32 % від їх загальної площі). У складі еродованих земель налічується 4,5 млн га із середньо- та сильнозмитими ґрунтами, 68 тис. га з яких повністю втратили гумусовий горизонт. Щорічне зростання площ еродованої ріллі загалом в Україні сягає 60–80 тис. га. Поряд із площинною ерозією досить інтенсивно розвиваються процеси лінійного розмиву та яроутворення. Площа активних ярів складає 157,0 тис. га. Їх негативний вплив проявляється на прилеглий території площею близько 1 млн га [7].

У результаті реформування земельних відносин відбувся поділ сільськогосподарських угідь на земельні частки (паї), які передані у приватну власність. Формування нових землекористувань на основі оренди земельних часток (паїв) часто екологічно необґрунтоване та здійснюється без впровадження заходів щодо охорони земель [9]. Для вирішення проблем деградації земель, у тому числі ерозії ґрунтів, в Україні у 2014 році прийнято Концепцію боротьби з деградацією земель та опустелюванням [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання захисту земель від ерозії не є новими і досліджувались багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими [8]. Ефективним заходом захисту земель від ерозії ґрунтів є створення ґрунтозахисних і меліоративно облаштованих агроландшафтів на основі контурно-меліоративної організації всієї території, які найкраще вписуються у структуру природних ландшафтів [1; 2].

Постановка завдання. Мета статті – розгляд науково-методичних засад щодо захисту сільськогосподарських земель від ерозії в системі землеустрою.

Виклад основного матеріалу. Питання захисту земель від ерозії в Україні можна вирішувати через розробку й здійснення системи заходів із землеустрою [5]. На державному та регіональному рівнях ці заходи передбачаються в загальнодержавних і регіональних програмах використання та охорони земель, у схемах землеустрою і техніко-економічних обґрунтуваннях використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць; на місцевому рівні – у проектах землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозмін та впорядкування угідь та у робочих проектах землеустрою щодо захисту земель від ерозії.

Одним із важливих протиерозійних заходів є контурна організація території, при якій забезпечується максимальне врахування умов рельєфу місцевості і створюються умови для регулювання поверхневого стоку [3].

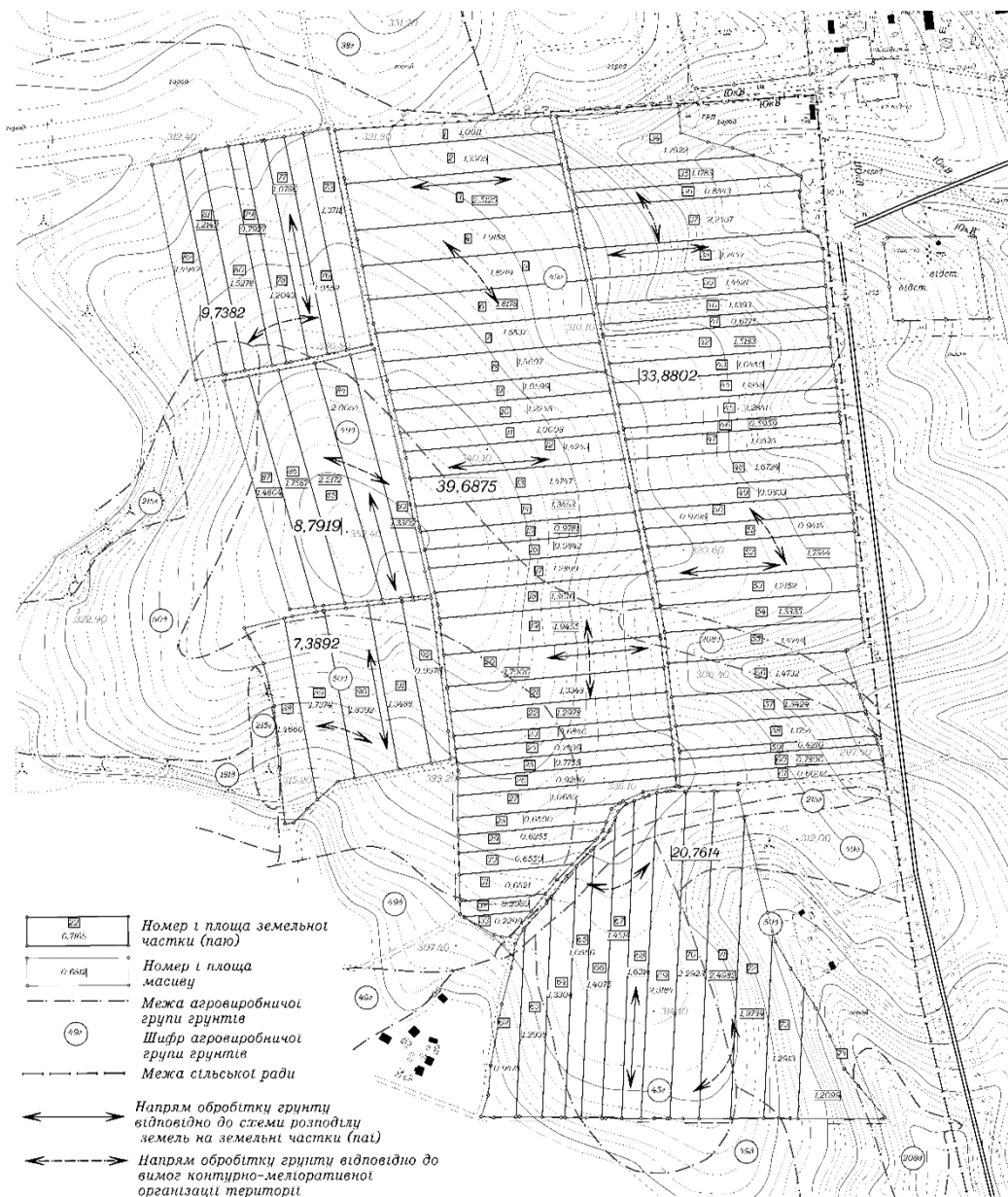

Рис. Схема контурної організації території фермерського господарства.

Особливості ерозійно безпечного використання земель розглянуто на прикладі землекористування фермерського господарства «Галицький шлях» Ушковичівської сільської ради Перемишлянського району Львівської області. Землекористування фермерського господарства сформоване за рахунок оренди земельних часток (паїв) площею 120,2484 га (92 паї). Ґрунтовий покрив характеризується еродованістю різного ступеня: 73 % території – слабозмиті ґрунти,

16 % – середньозмиті, 1 % – сильнозмиті, 2 % – намиті. Рельєф господарства характеризується схилами від 3° до 5°.

Для аналізу ерозійної небезпеки сільськогосподарського землекористування проведено розрахунок потенційного змиву ґрунту за формулою [4]:

$$A = R \cdot K \cdot L \cdot S \cdot C \cdot P,$$

де A – річні ґрунтові втрати (потенційні), т/га; R – фактор ерозійної здатності дощів (ерозійний індекс опадів за теплий період на карті); K – фактор податливості ґрунту ерозії, т/га; S – фактор крутості схилу; L – фактор довжини схилу; C – фактор рослинності в сівозміні; P – фактор ефективності протиерозійних заходів.

Для порівняльної характеристики ерозійної небезпеки використання орних земель втрати ґрунту від ерозії розраховували за двома варіантами організації території: *1 варіант* – відповідно до схеми розподілу на земельні частки (паї) (без врахування рельєфних умов та вимог контурної організації території); *2 варіант* – відповідно до вимог контурно-меліоративної організації території, запропонованої як один із варіантів захисту земель від негативних ерозійних наслідків (див. рис.).

У результаті проведених розрахунків річні ґрунтові втрати (A) в першому варіанті становлять 5,90 т/га (характеризуються як сильні), у другому варіанті – 1,49 т/га (характеризуються як середні). Отже, використання орних земель відповідно до контурної організації території створює умови для зменшення річних втрат ґрунту. Тому в ерозійно небезпечних агроландшафтах усі лінійні елементи організації території (межі угідь, полів та робочих ділянок, польові дороги, лісосмуги, буферні трав'яні смуги тощо) повинні ув'язуватися з умовами рельєфу.

Висновки. В Україні нараховується близько 32 % орних земель з еродованими ґрунтами. Важливим заходом щодо захисту земель від ерозії ґрунтів є складання проекту землеустрою, що забезпечує еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, в якому необхідно передбачати комплекс протиерозійних заходів на основі контурної організації території.

Бібліографічний список

1. Булигін С. Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів / С. Ю. Булигін. – К. : Урожай, 2005. – 300 с.
2. Временные методические указания по разработке почвозащитной системы земледелия с контурно-мелиоративной организацией территории / сост.: А. Г. Тарарико, Г. И. Миронов, В. Ф. Сайко. – К. : Госагропром, 1987. – 65 с.
3. Лопырев М. И. Защита земель от эрозии и охрана природы : учеб. пособие / М. И. Лопырев, Е. И. Рябов. – М. : Агропромиздат, 1989. – 240 с.
4. Охрана природы. Почвы. Метод определения потенциальной опасности эрозии под воздействием дождей : ГОСТ 17.4.4.03-86 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vseghost.com/Catalog/29/29045.shtml>.
5. Про землеустрій : Закон України від від 22.05.2003 р. № 858-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/858-15/conv>.
6. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2014 р. № 1024-р // Землевпорядний вісник. – 2014. – № 11. – С. 53-55.
7. Розширений п'ятирічний звіт про опустелювання та деградацію земель. – К., 2012. – 45 с.

8. Стойко Н. Є. Досвід аграрних студій в Дублянах у дослідженні ерозії ґрунтів і протиерозійної організації території / Н. Є. Стойко // Вісник Львівського державного аграрного університету : землевпорядкування і земельний кадастр. – 2002. – № 5. – С. 208-213.
9. Яцук І. Прогнози Вернадського щодо землекористування та сучасний стан ґрунтів України / І. Яцук, В. Панасенко // Землевпорядний вісник. – 2013. – № 6. – С. 18-21.

Стойко Н., Кришеник Н. Захист сільськогосподарських земель від ерозії ґрунтів як важлива складова землеустрою

У статті розглянуто науково-методичні аспекти організації ерозійно безпечного використання земель в системі землеустрою. Зроблено акцент на важливості контурної організації території орних земель.

Ключові слова: орні землі, ерозія ґрунтів, контурна організація території, землеустрій.

Stoiko N., Kryshenyk N. Protection of agricultural lands from erosion soils – important component of land management

In the article the scientific and methodological aspects of erosion and safe land use in land management system. To made emphasis on the importance contour of territory organization of arable land.

Key words: arable land, soil erosion, contour organization of the territory, land management.

Стойко Н., Кришеник Н. Защита сельскохозяйственных земель от эрозии почв – важная составляющая землеустройства

В статье рассматриваются научно-методические аспекты организации эрозионно безопасного использования земель в системе землеустройства. Сделан акцент на важности контурной организации территории пахотных земель.

Ключевые слова: пахотные земли, эрозия почв, контурная организация территории, землеустройство.